

Englanti globaalina kielenä – OPS:ssa tärkeä, mutta opettajilla ei ole sille aikaa

Tässä artikkelissa tarkastellaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden toteuttamista A-englannin opetuksessa. Artikkelin pohjautuu pro gradu -tutkielmaani (Tikkakoski 2018), jossa selvitettiin suomalaisten englanninopettajien näkemyksiä opetussuunnitelman globaalia englantia koskevista kohdista kyselytutkimuksen avulla. Kyselyyn vastanneet opettajat pitivät opetussuunnitelman globaalia englantia koskevia tavoitteita ja sisältöjä tärkeinä, mutta se ei läheskään aina näy opetuksessa resurssien puutteen takia.

Julkaistu: 13. joulukuuta 2018 | Kirjoittanut: Saara Tikkakoski

Globaalin englannin merkitys: OPS ja nykyaika

Globaalin englannin näkökulma tuodaan hyvin vahvasti esiin uusimmissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (ks. Opetushallitus 2014) Opetussuunnitelmassa korostetaan englannin A-oppimäärän kohdalla, että opetuksen tulee edistää kulttuurisen moninaisuuden ymmärtämistä kannustamalla pohtimaan erilaisia kieliyhteisöihin kytkeytyviä, arvoihin liittyviä ilmiöitä. Lisäksi opetuksen tavoitteena vuosiluokilla 7-9 on mm. ” edistää oppilaan taitoa pohtia englannin asemaan ja variantteihin liittyviä ilmiöitä ja arvoja” ja ”kannustaa löytämään kiinnostavia englanninkielisiä sisältöjä, [...] jotka laajentavat käsitystä globalisoituvasta maailmasta.” (Opetushallitus 2014, 349.) Tavoitteisiin liittyvissä sisältöalueissa mainitaan seuraavasti:

”Kasvu kulttuuriseen moninaisuuteen ja kielitietoisuuteen: Rakennetaan ymmärrystä maailman moni- ja rinnakkaiskielisyydestä sekä kielellisistä oikeuksista. Tutkitaan englannin kielen kehittymistä globaaliksi lingua francaksi. Otetaan selkoa joidenkin sellaisten maiden kulttuureista ja elämänmuodoista, joissa englanti on keskeisin yhteiskunnassa käytetty kieli. [...] Hankitaan tietoa joistakin englannin kielen varianteista. [...] Otetaan huomioon englannin kielen levinneisyys ja asema globaalina kommunikaation kielenä.” (Opetushallitus 2014, 349–350.)

Opetussuunnitelman mukaan opetuksessa tulee siis ottaa huomioon englannin kielen rooli globaalina kielenä ja ne arvot ja ilmiöt, jotka tähän rooliin liittyvät. Erilaisiin englannin variantteihin on myös tutustuttava, mutta opetussuunnitelma ei määrittele tarkemmin sitä, mitä näiden varianttien tulisi olla. Englannin kielen globaali näkökulma on tärkeä ottaa huomioon opetuksessa myös siksi, koska se edistää moninaisuutta ja tasa-arvoa englannin käyttäjien keskuudessa korostamalla englannin kielen monimuotoisuuden ja muovautuvuuden hyväksyntää. Kuten McArthur (1998) toteaa, ei ole olemassa enää yhtä englannin kieltä, vaan niitä on monia. Tämän lisäksi englanti lingua francana on joustava, ja käyttäjät määrittelevät sen subjektiivisesti sellaiseksi ja sitä tarkoitusta varten kuin he sitä tarvitsevat (Canagarajah 2007). Globaali näkökulma voidaan nähdä vastakohtana kielten standardi-ideologialle (*standard language ideology*). Pillerin (2015) mukaan standardi-ideologia perustuu ajatukselle variantista, joka on älyllisesti, moraalisesti ja esteettisesti muiden varianttien yläpuolella. Se on yleensä yhteiskunnan vaikutusvaltaisimman ryhmän variantti ja vain pitkällisen koulutuksen myötä saavutettavissa. Variantin ylivertaisuutta pidetään universaalina ja täten sillä oikeutetaan sosiaalista eriarvoisuutta. (Piller 2015.)

Viisi teemaa vastauksista

Tutkielmassani selvitetään, miten englannin aineenopettajat ymmärtävät opetussuunnitelman globaalia englantia koskevat kohdat ja niissä käytetyn termistön, miten tärkeinä he pitävät niitä, kuinka he toteuttavat niitä luokissaan ja mikä rajoittaa tai tukee niiden toteuttamista. Tutkielman aineisto kerättiin verkkokyselyllä, joka lähetettiin sähköpostilla englannin aineenopettajille Suomen suurimpiin kaupunkeihin ja osaan niiden ympäryskunnista. Aineisto koostuu 16 vastauksesta. Kyselyssä ei pyydetty vastaajilta tunnistetietoja, joten heidän henkilöllisyytensä ja sijaintinsa on tuntematon.

Kysely koostuu avoimista kysymyksistä. Tämän lisäksi monivalintakysymyksellä kysyttiin, millä luokalla opettajat opettivat englantia lukuvuonna 2017–2018, jolloin uusi opetussuunnitelma otettiin 7. luokalla käyttöön. Analyysi toi esiin viisi erilaista, mutta osittain toisiinsa liittyvää teemaa. Nämä teemat ovat:

1. opettajien näkemykset englannin varianttien laajuudesta,
2. opettajien näkemykset opetussuunnitelman termistöstä suhteessa tutkimuskirjallisuuteen,
3. opetusmateriaaleihin tukeutuminen,
4. arvojen ja näkemysten välinen ristiriita ja
5. ajanpuute yhdistävänä tekijänä.

Globaalia englantia teoriassa, amerikka- ja anglokeskistä käytännössä

Ensimmäinen teema eli opettajien näkemykset englannin varianttien laajuudesta osoittaa, että kyselyyn vastanneet opettajat tiedostavat ja hyväksyvät erilaiset englannin kielen variantit. Opettajat ovat hyvin tietoisia englannin valta-asemasta ja levinneisyydestä, käytöstä globaalissa kommunikaatiossa sekä varianteista ja niihin liittyvistä ilmiöistä. Vastaukset vaikuttavat kuitenkin koskevan suurilta osin variantteja ns. englanninkielisistä ydinmaista (*core English-speaking countries*), joihin kuuluvat Yhdysvallat, Yhdistynyt kuningaskunta, Kanada, Australia ja Uusi-Seelanti (Phillipson, 1992). Nimittäin kun opettajat mainitsevat esimerkkejä varianteista, ne koskevat lähes poikkeuksetta edellä mainittujen maiden variantteja, runsaslukuisimpina

maininnat amerikkalaisista ja brittiläisistä varianteista. Englannin globaalinen asema ja varianttien tiedostamisesta huolimatta opettajien näkemykset varianteista vaikuttaisivat siis käytännössä olevan amerikka- ja anglokeskisiä. Opetussuunnitelman näkökulmasta tilanne on kaksijakoinen. Toisaalta ”joidenkin varianttien” opetteluun voi sisältyä vain amerikkalaiset ja brittiläiset variantit, mutta toisaalta englannin globaalinen luonteen korostaminen ei välttämättä toteudu, jos opetuksessa keskitytään vain näihin tai muihin ydinmaiden variantteihin.

Toinen keskeinen teema vertaa opettajien näkemyksiä opetussuunnitelman globaalia englantia koskevasta termistöstä suhteessa tutkimuskirjallisuuteen. Termistöön kuuluu *englannin asema* ja *englannin variantit* sekä niihin liittyvät ilmiöt ja arvot, *globaali lingua franca*, *englannin kielen levinneisyys* ja *englannin kielen asema globaalissa kommunikaation kielenä* (ks. Opetushallitus 2014). Tarkoituksena oli hahmottaa sitä, miten opettajien näkemykset ovat yhteneviä yhtäältä keskenään ja toisaalta teoreettisen tiedon kanssa. Yhtenevät näkemykset sekä opettajien kesken että verrattaessa tutkimuskirjallisuuteen osoittavat, että opetussuunnitelmaa tulkitaan tarkoituksenmukaisesti ja samalla tavalla eli tasa-arvoisesti oppilaiden kannalta. Vastanneiden opettajien käsitykset ovat keskimäärin yhdenmukaisia myös tutkimuskirjallisuuden kanssa, kaikkein eniten termin *globaali lingua franca* kohdalla.

Opetusmateriaalit ahkerassa käytössä – kaikkea ei silti ehdi

Kolmas teema käsitteli opetusmateriaaleja, tarkemmin sanottuna valmiita materiaaleja ja oppikirjoja. Useimmiten opettajat käsittelivät opetussuunnitelman globaalia englantia koskevia tavoitteita ja sisältöjä luokkahuoneessa valmiiden opetusmateriaalien kautta. Toinen käytetyimmistä tavoista on keskustelu. Opetusmateriaalit on myös kaikkein useimmin mainittu opetussuunnitelman toteuttamista tukeva tekijä. Useasta vastauksesta kävi ilmi, että valmiisiin opetusmateriaaleihin tukeudutaan, koska opettajilla ei ole aikaa valmistella omia materiaaleja tai välttämättä edes etsiä niitä oppikirjojen ulkopuolelta. Tämä asettaa opetussuunnitelman toteuttamisessa paljon vastuuta oppimateriaalien suunnittelijoille ja tekijöille, koska opettajat olettavat oppimateriaalien noudattavan opetussuunnitelmaa.

Neljäs aineistosta noussut teema on arvojen ja näkemysten välinen ristiriita. Kyselyyn vastanneet opettajat pitävät globaalista englannin näkökulmaa opetussuunnitelmassa tärkeänä, mutta silti heidän konkreettinen näkemyksensä esimerkiksi englannin varianteista vaikuttaa olevan hyvin amerikka- ja anglokeskinen. Tähän saattaa tulla vaikuttaa kysymyksenasettelu: opettajia pyydettiin kuvailemaan omin sanoin ja esimerkkejä mainiten, mitä tarkoittavat ”englannin variantit”. Kuitenkin esimerkkivarianttien lista olisi todennäköisesti pidempi, jos olisi pyydetty erittelemään kaikki variantit, jotka opettajat tietävät tai joita he tuovat esiin opetuksessa. Toisaalta, jos amerikkalaiset ja brittiläiset variantit tulevat opettajilla ensimmäisenä mieleen, se saattaa viitata siihen, että ne tulevat opetuksessakin eniten esille.

Viides ja viimeinen teema, tutkielman johdonmukaisin löydös, on ajanpuute opettajia yhdistävänä tekijänä. Ajanpuutteen takia englannin globaalia roolia ei aina ehditä opettamaan, koska välillä saattaa tehdä tiukkaa opettaa edes perusasiat. Erilaisiin englannin variantteihin ympäri maailman ei ehditä tutustua tai paneutua riittävästi. Ajanpuutteen takia opettajat tukeutuvat oppikirjoihin, sillä heillä ei ole aikaa tehdä materiaaleja itse, eikä edes etsiä niitä muualta, kuten netistä, ja työstää opetusmateriaaleiksi. Ajanpuute ja muut prioriteetit ovat myös suurimmat opetussuunnitelman globaalia englantia koskevien tavoitteiden ja sisältöjen toteuttamista rajoittavat tekijät.

Globaali englanti OPS:ssa peittyä perusasioiden alle

Lopullinen johtopäätös tutkielman tuloksista on, että vastanneet opettajat pitävät opetussuunnitelman globaalia englantia koskevia tavoitteita ja sisältöjä tärkeinä ja heillä on globaaliin englantiin liittyvästä termistöstä yhtenevät ja tutkimuskirjallisuuden mukaiset käsitykset. Käytännössä nämä tavoitteet ja sisällöt eivät välttämättä kuitenkaan toteudu opetuksessa, vaan esimerkiksi varianttien opettaminen on amerikka- ja anglokeskistä. Suurin syy tähän on ajanpuute. Opettajat joutuvat priorisoimaan tunnilla käsiteltäviä asioita sekä karsimaan aihealueita koskemaan vain yleisimpiä asioita. Opettajat kokevat, että englannin opettaminen globaalista näkökulmasta ei ole perusasia kuten esimerkiksi kielioppi tai sanastojen opettelu. Perusasioiden kunnollinen opettaminen menee siis globaalin englannin edelle.

Tutkielman tulokset eivät ole yleistettävissä, koska otoskoko on pieni. Aineiston ja analyysin laadullinen luonne asettaa myös omat rajoituksensa. Kyselyn formaatti ja kysymystenasettelu saattavat vaikuttaa vastausten sisältöön ja niiden laajuuteen. Tutkielman vahvuuksina taas ovat sen ajankohtaisuus ja uuden tiedon tuottaminen; uuden opetussuunnitelman toteuttamista ei ole vielä juurikaan tutkittu. Kyselylomake lähetettiin laajalle alueelle ja vaikka vastauksia ei voikaan paikantaa, on todennäköistä, että vastaukset ovat tulleet eri puolilta Suomea. Aineiston laadullisuus on toisaalta myös yksi tutkimuksen vahvuuksista. Aineistossa on osittain hyvinkin yksityiskohtaista tietoa, ja vastauksissa ilmenee myös laajempia konteksteja kuin mitä itse kysymyksissä kysyttiin.

Pro gradu -tutkielmani toimii omalta osaltaan keskustelun herättäjänä ja jatkajana, kun puhutaan peruskoulutuksen resursseista. Mitä hyötyä on uudesta, modernista ja innovatiivisesta opetussuunnitelmasta, jos sitä ei pysytä resurssien puutteen takia kokonaisvaltaisesti seuraamaan ja toteuttamaan? Arvojen olemassaolon osoitus on myös niiden näkymisen mahdollistaminen konkreettisesti. Tutkielman perusteella vaikuttaa siltä, että niin opetussuunnitelman kuin opettajienkin arvot saattavat jäädä sanalliselle tasolle, koska konkretiaa on, että peruskoulussa ei välttämättä ole aikaa tai resursseja antaa oppilaille opetussuunnitelman arvojen mukaista opetusta. Englannin opetuksessa prioriteetteja on yksinkertaisesti liikaa ja perusasiat on käsiteltävä ensin. Opettajien työmäärän lisääntymisestä ja riittämättömyyden tunteesta on uutisoitu muutaman viimeisen vuoden sisään enenevässä määrin. Tämän tutkielman aineistosta välittyy sama viesti. Kaikkea opetussuunnitelmaan kirjattua ei ehdi toteuttamaan, vaikka pitäisi.

Saara Tikkakoski, HuK valmistuu filosofian maisteriksi ja englannin, saksan ja psykologian aineenopettajaksi joulukuussa 2018 Oulun yliopistosta. Artikkelin pohjautuu hänen pro gradu -tutkielmaansa.

Lähteet

Canagarajah, A. S. (2007). Lingua Franca English, multicultural communities, and language acquisition. *The Modern Language Journal*, 91, 923–939.

McArthur, T. (1998). The English language or the English languages. Teoksessa W.F. Bolton & D. Crystal (toim.). *The English language*, s. 323–341. London: Penguin

Phillipson, R. (1992). English, the dominant language. Teoksessa R. Phillipson (toim.). *Linguistic imperialism*, s. 17–37. Oxford: Oxford University press.

Piller, I. (2015). Language ideologies. Teoksessa K. Tracy, C. Ilie & T. Sandels (toim.). *The International encyclopedia of language and social interaction*, s. 3–6. John Wiley & Sons, Inc.

Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.

Tikkakoski, S. (2018). *English as a global language in the Finnish National Core Curriculum (2014): Teachers' perspective to the implementation of the Curriculum's objectives and contents*. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201811293144> (<http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201811293144>)

Artikkeliin viittaaminen

Tikkakoski, S. (2018). Englanti globaalina kielenä – OPS:ssa tärkeä, mutta opettajilla ei ole sille aikaa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9(7). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2018/englanti-globaalina-kielena-ops-ssa-tarkea-mutta-opettajilla-ei-ole-sille-aikaa> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2018/englanti-globaalina-kielena-ops-ssa-tarkea-mutta-opettajilla-ei-ole-sille-aikaa>)